

Oikeusministeriö
Jurkka Jämsä

Lausunto on valmisteltu lausuntopalvelu.fi:ssä

Viite: Lausuntopyyntöne luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta (VN/22303/2023)

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

Lausuntopyynnön kohta 1: Asianomistajan yksityisoikeudellisten vaatimusten selvittäminen

Ehdotus on kannatettava sujuvoittamisen näkökulmasta. Sääntelyä uudistettaessa on kuitenkin huomioitava asianomistajan elämäntilanne ja voimavarat. Passiivisuus ei aina johdu asianomistajan haluttomuudesta huolehtia velvollisuuksistaan ja oikeuksistaan. Jos korvausvaatimusta ei esitetä täsmällisesti eikä syyttäjä aja asiaa, asianomistaja joutuu turvautumaan yksityisoikeudelliseen prosessiin, joka voi olla raskas ja kallis. Monille rikosprosessi on ensimmäinen, eikä oman roolin hahmottaminen ole helppoa. Jos asianomistaja ei kykene ajoissa selvittämään vaatimuksiaan, esitutkintaviranomaisen tulisi ohjata asia tarvittaessa rikos- ja riita-asioiden sovitteluun. Sovittelussa voidaan käsitellä myös muita hyvitysmuotoja, kuten anteeksipyyntö tai työkorvaus, joilla voi olla suuri merkitys asianomistajalle.

Sovittelu on maksutonta ja saatavilla koko Suomessa. Sovittelutoimisto voi ohjata tarvittaessa myös Oikeusaputoimistoon vaatimusten oikeudellisen perustan vahvistamiseksi. Vuoden 2027 alusta sovittelu ja oikeusapu kuuluvat samaan organisaatioon, Oikeuspalveluvirastoon.

Lausuntopyynnön kohta 3: Esitutinnan toimittamatta jättäminen tai lopettaminen

Toimenpiteistä luopumisen yhteydessä viranomaisen tulee arvioida asian vähäisyyttä suhteessa rikosoikeudellisen järjestelmän resurssien kohdentamiseen. Asianomistajan kokemus ja suojelutarve on kuitenkin huomioitava yksilöllisesti. Erityistä huomiota vaativat alaikäiset ja henkilöt, jotka ovat riippuvuussuhteessa rikoksentekijään, kuten lähisuhteissa. Korkein oikeus (KKO 2022:66) korostaa tuomioistuimen velvollisuutta selvittää suojelutarve erityisesti alaikäisten ja lähisuhdeväkivallan tapauksissa. Lähisuhteessa tapahtuneiden asioiden osalta osapuolten suojelutarve tulisi myös näennäisen vähäisissäkin asioissa selvittää.

Näennäisesti vähäisen asian taustalla voi myös olla pitkittyneitä konflikteja, joilla on laajempia vaikutuksia. Sovittelupalvelut tarjoavat foorumin asian kokonaisvaltaiselle käsittelylle. Huomioitava kuitenkin on, että lähisuhdeväkivallan sovittelu on kielletty 1.1.2025 alkaen. Asian ohjaus sovitteluun soveltuvissa tapauksissa voisi lieventää luopumispäätöksestä aiheutuvaa pettymystä. Kaikilla asianomistajilla ei ole resursseja ajaa vaatimuksiaan yksityisoikeudellisesti. Vaikka luopuminen säästäisi resursseja, se ei välttämättä ehkäise uusien rikosilmoitusten tekoa. Sovitteluun ohjaaminen voisi ennaltaehkäistä uusia ilmoituksia ja vähentää siten prosessikuormitusta.

Lausuntopyynnön kohta 4: Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset

Kannatamme ehdotusta. Esimerkiksi sovittelua hyödynnetään liian vähän, koska halukkuutta kysytään usein liian varhaisessa vaiheessa, jolloin osapuolet eivät ole kenties vielä valmiita. Prosessin edetessä ymmärrys ja motivaatio sovitteluun voivat kasvaa. Rikoksesta epäillyn kannustaminen sovitteluun tukee uhria ja rikosoikeusjärjestelmän toimivuutta. Sovittelun tavoitteena on lieventää rikoksen vaikutuksia, edistää sovintoa ja vähentää rikollisuutta. Siksi viranomaisten sovittelutietoisuuden ylläpitäminen on tärkeää, jotta sovintoa osataan tarjota oikea-aikaisesti.

Huomiot vaikutusten arvioinnista

Arviointimuistiossa (OM 2025:18) todetaan, että sovittelun hyödyt rikosprosessissa toteutuvat vain, jos se johtaa ratkaisuun.

Sovittelualoitteet ovat pääosin viranomaislähtöisiä, sillä kansalaisten tietoisuus sovittelusta ja aloiteoikeudesta siihen on vähäistä.

Sovittelusuostumuksen puute liittyy usein tiedon ja ymmärryksen puutteeseen. Sovittelusuostumuksen selvittäminen tulisi säätää selkeästi sovittelutoimiston tehtäväksi. Huoli prosessin hidastumisesta on liioiteltu, sillä sovittelun edellytysten selvitysvaihe kestää sovittelutoimistossa keskimäärin vain kuukauden.

Vaikka sovittelu ei toteutuisi, sovittelutoimisto tarjoaa tukea ja ohjausta, joka täydentää esitutkintaviranomaisten työtä esimerkiksi esitutkintalain 4 luvun 16 § ja 18 § osalta. Vähäisissä rikoksissa rajoittaminen tai syyttämättä jättäminen voi johtaa uusintailmoituksiin, kun taas sovittelu tarjoaa mahdollisuuden konfliktin kokonaisvaltaiseen käsittelyyn. Sovittelu on maksuton ja kustannustehokas palvelu, jota toteuttaa laaja vapaaehtois- ja ammattilaisverkosto. Sovittelun hyödyntämistä tulisi lisätä resurssiviisauden ja kustannustehokkuuden näkökulmasta, erityisesti lisäämällä tietoisuutta sen mahdollisuuksista.

Pääjohtajan sijainen

Anneli Pouta

Yksikönpäällikkö

Joonas Peltonen

SIGNATURES

ALLEKIRJOITUKSET

UNDERSKRIFTER

SIGNATURER

UNDERSKRIFTER

This documents contains 3 pages before this page
Dokumentet inneholder 3 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 3 sivua ennen tätä sivua
Dette dokument indeholder 3 sider før denne side

Detta dokument innehåller 3 sidor före denna sida

authority to sign
representative
custodial

asemavaltuus
nimenkirjoitusoikeus
huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt
firmateckningsrätt
förvaltare

autoritet til å signere
representant
foresatte/verge

myndighed til at underskrive
repræsentant
frihedsberøvende